

BİBLİYOGRAFYA :

Tehânevî, *Keşşâf*, I, 93; İbn Şâzan en-Nisâbü'rî, *el-İzâh* (nşr. Celâleddin el-Hüseyînî el-Urmevî), Tahran 1363 hş.; Sa'd b. Abdullah el-Kummî, *el-Makâlât ve'l-fırağ*, Tahran 1963, s. 76-77, 93, 101-103, 105-106; Nevbahtî, *Fıraqu's-Sî'a*, s. 67, 79, 90-93; Eş'arî, *Makâlât* (Ritter), s. 17-31; Ebü'l-Hüseyin el-Malatî, *et-Tenbih ve'r-red* (nşr. S. Dederîng), İstanbul 1936, s. 14-28; Küleynî, *er-Ravza*, Tahran 1381, s. 80; Keşşî, *er-Ricâl*, Bombay 1317, s. 165, 390-391; Şeyh Müfîd, *el-İrşâd*, Beyrut 1399/1979, s. 254; a.mlf., *el-İhtîşâs*, Tahran 1379, s. 104-105; Bağdâdî, *el-Farâğ* (Abdülhamîd), s. 54-72; Şerîf el-Murtazâ, *el-Fuşûlü'l-muhtâre*, Necef 1360, II, 111; Ahmed b. Ali en-Necâşî, *er-Ricâl* (nşr. M. Cevâd en-Nâîfî), Beyrut 1408/1988, s. 80; Ebü Ca'fer et-Tûsî, *el-Fihrist* (nşr. M. Sâdık Âl-i Bahrülulûm), Necef 1961, s. 113; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), I, 162-173; Hasan b. Ali b. Dâvûd el-Hilîfî, *er-Ricâl*, Tahran 1342, s. 310; Nebîle Abdülmün'im Dâvûd, *Neş'etü's-Sî'ati'l-İmâmiyye*, Bağdad 1968, tür.yer.; Abdullah Feyyâz, *Târîhu'l-İmâmiyye*, Beyrut 1395/1975, s. 31-85; E. Ruhi Fığlalı, *İmâmiyye Şîasi*, İstanbul 1984, tür.yer.; E. Tan Kohlberg, "From Imamiyya to Ithnâ-Ashariyya", *BSOAS*, XXXIX (1976), s. 521-534; W. Madelung, "Hishâm b. al-Hakam", *EP* (İng.), III, 496-497; a.mlf., "İmâma", a.e., III, 1166-1167.

MUSTAFA ÖZ

İMAMÜ'L-HAREMEYN

(bk. CÜVEYNÎ, İmâmü'l-Haremeyn).

İMAMÜDDİN er-RİYÂZÎ

(İمام الدين الرياضی)

İmâmüddîn b. Lutfillâh
b. Ahmed er-Riyâzî el-Herevî
(ö. 1145/1732)

Âlim ve mutasavvîf.

1066'da (1656) doğdu; doğum yeri bilinmemektedir. Atalarının Hindistan'a Herat'tan gelmesinden dolayı Herevî nisbesiyle de anılır. Lahor'da büyüdü ve orada okudu. Babası *Tezkire-i Mühendisîn*'in müellifi matematikçi Lutfullah Mühendis el-Lâhûrî, dedesi Tac Mahal'in mimarlarından Nâdirü'l-asr Üstâd Ahmed'dir. Seyyid Hasan, Mevlânâ Şîr Muhammed Benbânî, Şeyh Cîven, Mîr Muhammed Şâfîî, Mîr Rızâ Bihârî gibi hocalardan geleneksel medrese ilimlerini, babasından matematik öğrendi. Genç yaşta tasavvufa yönelerek bir süre Narnollu Seyyid Hüseyin'e ve Lahorlu Şeyh Muhammed'e bağlandı. Daha sonra Mîret'te (Meerut) oturan Seyyid Nûrullah Şütrî'nden Şütrîyeye ve Kâdiriyye tarikatlarının erkân ve âdâbını öğrenerek ona intisap etti.

Kaynakların çoğuna göre 1145 (1732) yılında vefat etti.

Eserleri. 1. *Tezkire-i Bâğüstân*. Müellifin en önemli çalışması olan eserin beş bölüm (bâğ) ve 338 varaktan meydana geldiği anlaşılan birinci kısmı kaybolmuştur; ikinci kısım yedi bölüm ve 496 varak hacminde olup altıncı bölümle başlamaktadır. Altıncı ve yedinci bölümlerde Kâdiriyye, Çiştîyye, Nakşibendiyye, Şüttârîyye ve bir kısım küçük tarikatların önemli şeyhleriyle bazı kadın velîlerin hayat hikâyeleri anlatılır. Sekizinci bölüm mizahî hikâye ve fıkraları içermektedir. Müellif, tanınmış şairlere ayırdığı dokuzuncu bölümde çağdaşı olan veya daha önce yaşayan eski Arap, Türk, İran ve Hint asıllı şairleri ele alır. Onuncu bölüm rüya, rüya tabirleri ve tabircileri hakkındadır. On birinci bölüm astroloji ve astrologlarla, on ikinci bölüm âhîret hayatıyla ilgilidir. Farsça olan kitabın içeriğinden, yazımına 1116 (1704) yılından önce başladığı ve 1120'den (1708) sonraki bir tarihte bitirildiği anlaşılmaktadır. Eserin bir nüshası Leknev Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır (Nazir Ahmad, XXXI/1 [1957], s. 71). 2. *Hâşîye-i Şerh-i Hulûsâtü'l-hisâb*. Bahâeddin Âmilî'nin *Hulûsâtü'l-hisâb* adlı eserine babası tarafından yazılan Arapça şerh için kaleme aldığı hâşiyedir. Bir nüshası India Office Library'dedir (Nr. Ar. Ms., 761). 3. *Risâle-i Beyâniyye*. Müellifin ders notlarından oluşan belâgata dair eser, Bâbürlü Hükümdarı Evrengzîb'in tahta çıkışı münasebetiyle gözden geçirilerek kendisine takdim edilmiştir; bir nüshası Leknev'de Nadwa Library'de kayıtlıdır (a.g.e., XXXI/1 [1957], s. 64). 4. *Taşrîh*. Astronomi üzerine Bahâeddin Âmilî'nin *Teşrîhu'l-eflâk* adlı eserine yazdığı şerhtir (Delhi, ts. [Müctebâî Matbaası]). Bu şerh üzerine ayrıca *et-Taşrîh* adıyla bir hâşîye kaleme almıştır.

Riyâzî'nin kaynaklarda adı geçen diğer eserlerinin başlıcaları Teftâzânî'nin *Tehzîbü'l-manţıq ve'l-keîâm*'ı üzerine yazdığı *Şerhu't-Tehzîb* ile Nasirüddîn-i Tûsî'nin *Ahlâk-ı Nâsirî* adlı eserine yazdığı *Hâşîye-i Ahlâk-ı Nâsirî*, *Tercüme-i Manzûme-i Kidânî*, *Hâşîye-i Şerh-i Çağmîni*, *Risâle-i Bed'iyye*, *Risâle-i Manzûmün-nücüm*, *Risâle-i Mir'âtü'l-Mevâkıf*, *Hâşîye-i Şerh-i Hidâyetü'l-hikme*, *Hâşîye-i Şerh-i Me'tâlîf*, *Risâle-i Mûsiki*, *Mefâtih*, *Risâle-i Mecma'u'l-Bahreyn*, *Şerh-i Menâzir-i Öklidîs* ve *Divân*'dır.

BİBLİYOGRAFYA :

Bindrâban Dâs Hüsgû, *Sefîne-i Hüsgû* (nşr. Şâh Muhammed Afâurrahman), Patna 1378/1959, s. 191-192; Nazir Ahmad, "Imam-ud-din Husain Riadi, the Grandson of Nadir-ul-'Asr Ustad Ahmad, the Architect of the Taj Mahal, and His Tadhkira-i-Baghistan", *IC*, XXX/4 (1956), s. 330-350; XXXI/1 (1957), s. 60-87; Hafiz Ghulam Murtaza, "The Works of Imam-ud-din ar-Riyadi, the Grandson of the Architect of the Taj Mahal", a.e., XXXIV/4 (1960), s. 270-293.

İSMAIL HAKKI GÖKSOY

İMAMÜLHÜDÂ

(bk. SEMERKANDÎ, Ebü'l-Leys).

İMAMZÂDE

(İمام زادہ)

İmâmiyye Şîasi mensuplarının
imamların oğulları ve torunlarının
türbeleri için kullanılan bir terim.

Şîa geleneğinde imamzâde, genel olarak imamların oğulları ve torunlarını ifade etmekle birlikte zaman içinde onların mezarları da bu isimle anılmaya başlanmış, özellikle İran, Pakistan ve Hindistan'da onların türbeleri için kullanılmıştır. Kelime imamların kızlarını ve kız torunlarını da kapsamamaktadır.

İmamların neslinden gelen şahısların Hicaz ve Irak bölgelerinden doğuya göçleri, Emevîler devrine ve bilhassa Haccâc b. Yûsuf es-Sekaffî zamanına rastlamaktadır. Bu dönemde İran'a göç eden imamzâdelerin hicret sebebi daha güvenli bir ortamda yaşamaktı. Bunların ilk yerleşim yerlerinin Kum, Âbe ve Kâşân olması kuvvetle muhtemeldir. Emevîler'in son zamanlarında ve Abbâsîler'in ilk yıllarında Hz. Hasan ve Hüseyin neslinden birçok kişinin İran'a gitmesi, daha çok adı geçen devletlere karşı isyan etmesi yahut isyanlara karışmış olmasından dolayı idi. Abbâsî Halifesi Me'mûn'un Ali er-Rizâ'yı veliaht tayin etmesinin ardından başta bu imamın kardeşleri olmak üzere İran'a gidip yerleşen çok sayıdaki imamzâde onun ölümü üzerine çevreye dağıldı. Taberistan'da Zeydî devletlerin kurulduğu III. (IX.) yüzyıl ortalarında pek çok seyyidin İran'a geçip devlet hizmetinde bulunma fırsatı elde ettiği görülür. İran'a giden imamzâdelerin çoğunun burada iyi bir ortam bulmalarına karşı bazıları da kendilerine muhalif bir çevrede yaşamıştır. Ölümünden sonra özellikle Necef, Kerbelâ ve Meşhed gibi yerlerde imamların çevresinde gömülenlerin dışında kalan